

УДК 343.346.8:07

DOI 10.37749/2308-9639-2026-4(280)-8

А. В. ФОРОСТЯНИЙ,

кандидат юридичних наук,

доцент

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-8683-488X**О. В. МИКИТЧИК,**

кандидат юридичних наук,

професор

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4973-2670

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВАВА КВАЛІФІКАЦІЯ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Стаття присвячена дослідженню особливостей кваліфікації перешкоджання професійній діяльності журналістів в Україні. Актуальність теми детермінована суперечливістю між наявністю розгалуженої системи законодавчих гарантій та фактичною низькою ефективністю притягнення винуватих осіб до кримінальної відповідальності за ст. 171 КК України, відсутністю єдиного концептуального підходу до визначення основних ознак складу кримінального правопорушення, що створює перешкоди для правозастосовної діяльності.

Вказується на актуальні питання кваліфікації дій обвинувачених осіб за ст. 171 КК України органами досудового розслідування. Розглядаються причини неправильної кваліфікації, пропонуються можливі шляхи їх вирішення.

Акцентується увага на кількості винесених обвинувальних вироків за ст. 171 КК України. Досліджуються можливі причини низької ефективності розслідувань, серед яких: порушення строків внесення заяв до ЄРДР, розгляд заяв у порядку Закону України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року замість передбаченої кримінальної процесуальної процедури, безпідставне закриття кримінальних проваджень та неналежна правова кваліфікація тощо. Досліджуються способи перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Підтримуються пропозиції науковців щодо можливої уніфікації термінології з метою вдосконалення кримінально-правової кваліфікації дій обвинуваченого за ст. 171 КК України.

У контексті міжнародних стандартів обґрунтовано необхідність дотримання широкого тлумачення поняття «журналіст» згідно з рекомендаціями ЄС, що має включати не лише штатних працівників, а й блогерів, операторів та допоміжний персонал.

Ключові слова: журналістська професійна діяльність, перешкоджання, законна професійна діяльність журналіста, переслідування журналіста, медіа, кримінальна відповідальність, покарання, кваліфікація, свобода слова, право на приватність, засоби масової інформації, воєнний стан.

Постановка проблеми. Сучасний стан кримінально-правового захисту професійної діяльності журналістів в Україні

характеризується суперечливістю між наявністю розгалуженої системи законодавчих гарантій та фактичною низькою ефективністю

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

притягнення винуватих осіб до кримінальної відповідальності за статтею 171 КК України.

Проблема полягає у відсутності єдиного концептуального підходу до визначення окремих ознак складу даного кримінального правопорушення. Зокрема, дискусійним залишається питання визначення кола суб'єктів, на яких поширюється статус журналіста як ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 171 КК України та межі «законності» їхньої діяльності в умовах конфлікту між правом на свободу слова та правом особи на приватність. Додаткової складності додає казуїстичність диспозиції статті 171 КК України, яка через перерахування окремих форм перешкоджання (вплив, переслідування тощо) вказує на неоднозначність при кваліфікації та не охоплює весь спектр сучасних загроз медіа сфері.

Таким чином, актуалізується необхідність комплексного дослідження теоретичних засад та практичних аспектів кримінально-правової охорони журналістської діяльності з метою усунення існуючих законодавчих прогалин та вироблення чітких критеріїв розмежування законної професійної діяльності від інших протиправних посягань.

Вітчизняні дослідження спрямовані на вдосконалення механізмів реалізації ст. 171 КК України та приведення судової практики у відповідність до європейської практики захисту свободи слова, але, разом з тим, тема залишається актуальною і потребує подальшого наукового опрацювання.

Метою дослідження є аналіз ключових питань кваліфікації та практичних аспектів протидії перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів, передбаченої ст. 171 КК України. Дослідження спрямоване на виявлення причин низького рівня притягнення винуватих осіб до кримінальної відповідальності та розробку науково-практичних рекомендацій щодо вирішення дискусійних питань, які виникають у правозастосовчій практиці.

Важливою складовою мети є визначення меж дозволеного втручання медіа у приватне та сімейне життя особи як обов'язкової

умови визнання журналістської діяльності законною, а також пошук балансу між свободою слова та правом на приватність. Окрім цього, робота передбачає аналіз правових засад регулювання діяльності журналістів в особливих умовах, зокрема під час воєнного стану, та підготовку пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства про кримінальну відповідальність для посилення гарантій захисту прав представників медіа.

Досягнення мети передбачає також вивчення умов та причин, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень проти журналістів, та окреслення ефективних напрямів взаємодії правоохоронних органів із засобами масової інформації.

Результати дослідження. Стаття 171 КК України передбачає кримінальну відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, являє собою складний об'єкт кримінально-правового аналізу, оскільки вона є гарантом не лише приватного права особи на працю, а й фундаментального публічного інтересу – свободи слова та права суспільства на отримання об'єктивної інформації.

Безпосереднім об'єктом вказаного кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують конституційні права і свободи людини і громадянина і мають специфічний характер, охоплюючи встановлений порядок здійснення професійної діяльності представниками медіа. Важливо розуміти, що закон захищає не будь-яку активність особи з камерою чи мікрофоном, а саме законну професійну діяльність, що автоматично відсилає нас до бланкетності норми, аналізуючи Закон України «Про медіа» та інші суміжні акти для верифікації статусу потерпілого [1].

Об'єктивна сторона вказаного кримінального правопорушення характеризується як активними діями – незаконним вилученням зібраних матеріалів, технічних засобів, відомою в доступі до інформації, так і будь-яким іншим впливом, що унеможливорює виконання журналістом своїх функцій. На особливу увагу заслуговує конструкція «вплив

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

у будь-якій формі», яка є оціночною категорією та дозволяє охоплювати як психологічний тиск, так і створення штучних бюрократичних перепон.

Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини у виді прямого умислу – винувата особа не просто усвідомлює, що перешкоджає комусь, а чітко розуміє, що перед нею журналіст, і її мета спрямована саме на припинення або зміну змісту його діяльності.

Вказана норма визначає загального суб'єкта (ч. 1 та 2) та спеціального – службову особу (ч. 3), що використовує своє службове становище для цензури або обмеження медійної активності.

Наукова дискусія часто точиться навколо моменту закінчення кримінального правопорушення, де склад є формальним, тобто діяння вважається закінченим з моменту вчинення самих дій, незалежно від того, чи вдалося фактично змусити журналіста припинити свою діяльність.

Особливість кримінально-правової природи ст. 171 КК України полягає в тому, що вона фактично криміналізує посягання на «четверту владу», де потерпілий є не просто громадянином, а є інституційним елементом демократичного устрою, що вимагає від правозастосовника розмежування між побутовим конфліктом та реальним посяганням на свободу преси.

При цьому, складні випадки кваліфікації виникають при конкуренції цієї норми зі статтями про насильницькі кримінальні правопорушення, де заподіяння тілесних ушкоджень журналісту вимагає додаткової кваліфікації за статтями 345-1, 347-1 КК чи 348-1 КК, які є спеціальними щодо загальної ст. 171 КК, створюючи багаторівневу систему кримінально-правового захисту медійного середовища.

Питання кримінально-правової кваліфікації виникають ще на етапі початку досудового розслідування. Так, нерідко під час досудового розслідування виникають проблемні питання, пов'язані із належною правовою кваліфікацією суспільно небезпечних діянь,

вчинених щодо журналістів. Навіть якщо працівник медіа в заяві про вчинене кримінальне правопорушення вказує на норму КК України, під яку, на його думку, підпадає вчинене щодо нього діяння (наприклад, частина 1 статті 171 КК України – умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналіста), слідчий може з цим не погодитись і внести до ЄРДР відомості про іншу кваліфікацію кримінального правопорушення. Найпоширенішою практикою є внесення до ЄРДР відомості про кримінальні правопорушення, вчинені щодо журналістів, за такими статтями КК України, як 125 – умисне легке тілесне ушкодження, 126 – побої та мордування або 296 – хуліганство чи 194 – умисне знищення або пошкодження майна тощо [2, с.18-19].

Слідчий має певну процесуальну незалежність і може самостійно кваліфікувати вчинене кримінальне правопорушення якщо його правова позиція у кримінальному провадженні не суперечить думці прокурора. Неправильна кваліфікація призводить до явно негативних наслідків – уникнення відповідальності винуватими особами саме за ст. 171 КК України що значною мірою нівелює захист журналістів від протиправної діяльності. Для уникнення таких ситуацій має бути ефективний відомчий контроль і нагляд прокурора за діями слідчого щодо правильної кваліфікації складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 171 КК України.

Дослідження сучасного стану кримінально-правового захисту медійників в Україні виявляє лише поодинокі випадки винесення обвинувальних вироків за ст. 171 КК України. Дані судової статистики за 2025 рік взагалі не містять інформації про вирoki за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 171 КК, а за 2024 рік у звітності було аж 6 вироків [3]. До основних причин низької ефективності розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень слід віднести: 1) невнесення або порушення строків внесення заяв про злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань; 2) розгляд заяв про злочини по «журналістським статтям» відповідно до норм

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Закону України «Про звернення громадян», а не за процедурою КПК України; 3) бездіяльність слідчого та/або прокурора під час досудового розслідування; 4) неналежна правова кваліфікація правопорушень, вчинених щодо журналіста; 5) відмова у визнанні журналіста потерпілим; 6) безпідставне закриття кримінальних проваджень; 7) неповідомлення потерпілого про закриття кримінального провадження; 8) надмірна тривалість досудового слідства тощо [2, с.13].

Дискусійним залишається питання застосування термінів перешкоджання чи втручання в професійну діяльність журналістів. Так, відповідно до ч.1 ст. 24 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року забороняється цензура – будь-яка вимога, спрямована, зокрема, до журналіста, суб'єкта у сфері медіа, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації. Ця заборона не поширюється на випадки, коли попереднє узгодження інформації здійснюється на підставі закону, а також у разі накладення судом заборони на поширення інформації. Відповідно до ч. 2 наведеного Закону забороняються втручання у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, накладення заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єкти владних повноважень, крім випадків, встановлених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом [4].

Практичні працівники неодноразово акцентували на тому, що визначення в структурі ст. 171 КК України таких форм, як перешкоджання, вплив, переслідування, – лише ускладнює застосування окресленої кримінально-правової норми, зумовлює необхідність у додатковій аргументації розмежувати

певні способи впливу на нього, а підміна понять призводить до плутанини під час вибору засобів запобігання цим кримінальним правопорушенням. З огляду на широкий спектр професійної діяльності журналістів, у КК України неможливо та недоцільно визначати всі форми перешкоджання такої діяльності. Водночас вказівка лише на одну форму перешкоджання, наприклад, на незаконну відмову в доступі журналіста до інформації, була б недостатньою. Часто напади на журналістів вчинюються на початку підготовки інформаційних матеріалів, коли їм заважають потрапити на місце події, проводити відеозапис, збирання відомостей тощо. Перш ніж поширювати інформацію (доводити її до невизначеного кола осіб), журналісту й редакції необхідно здійснити комплекс дій зі збирання відомостей, їх перевірки, підготовки та редагування повідомлень і матеріалів [5, с.23].

Як слушно зазначають І. С. Заєць і С. І. Марко, «Наявність у диспозиції ст. 171 КК України декількох самостійних форм (перешкоджання, вплив, переслідування тощо) створює складнощі під час застосування зазначеної норми та вибору засобів запобігання цим злочинам. Водночас, з огляду на широкий спектр професійної діяльності журналістів, недоцільно й навряд чи можливо визначити в ст. 171 КК України всі форми незаконного впливу на журналіста, а використання законодавцем узагальнюючого словосполучення «будь-яке інше перешкоджання» засвідчує можливість кваліфікації за цією статтею інших незаконних дій щодо журналіста» [5, с.27].

Неоднозначною є ч. 3 ст. 171 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність лише за дії, передбачені ч. 2 цієї статті, якщо вони були вчинені службовою особою з використанням свого службового становища або за попередньою змовою групою осіб. Окремі науковці вважають, що перешкоджання діяльності журналістів, вчинені у співучасті (те саме стосується й відповідних проявів, вчинених службовою особою з використанням службового становища), є,

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

на відміну від одноосібних посягань, більш підготовленими та небезпечними. Такі випадки здебільшого супроводжуються заподіянням шкоди значному колу додаткових об'єктів охорони і знижують можливості правоохоронних органів у протидії такій злочинності [6, с. 284]. Відповідно вчинене за попередньою змовою групою осіб або службовою особою з використанням службового становища перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності має отримувати кримінально-правову оцінку з посиланням саме на ч. 1, а не ч. 3 ст. 171 КК [7, с. 277].

Одним з головних питань є визнання особи потерпілою у кримінальному провадженні за ст. 171 КК України. На практиці правоохоронні органи та суди часто відмовляють у визнанні особи потерпілим за ст. 171 КК України, виходячи з того, що: позаштатний кореспондент нібито не є «журналістом»; блогер, що готує аналітичний або суспільно значущий матеріал, не підпадає під кримінально-правове визначення журналіста; відсутність трудового договору, «правильного» посвідчення чи редакційного завдання начебто свідчить про «незаконність» його діяльності [8, с. 460]. Така практика є неправильною і суперечить нормативно-правовим актам Європейського Союзу. Відповідно до законодавства ЄС, термін «журналіст» охоплює всіх представників ЗМІ, тобто всіх тих, хто займається збиранням, обробкою й поширенням новин та інформації, в тому числі операторів і фотографів, а також допоміжний персонал – водіїв і перекладачів [11]; державам-членам рекомендовано прийняти широке поняття ЗМІ [12].

Висновки. Проблеми кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів потребують комплексного вирішення. Так, проблема низької ефективності притягнення осіб до кримінальної відповідальності потребує посилення відомчого контролю і нагляду прокурора за діями слідчого щодо правильної кваліфікації складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею ст. 171 КК України.

Необхідно уніфікувати визначення різних форм перешкоджання професійній діяльності журналістів з метою усунення неоднозначності при кваліфікації цього кримінального правопорушення.

При кваліфікації дій обвинувачених за ч. 2 ст. 171 КК України – вчинене за попередньою змовою групою осіб або службовою особою з використанням службового становища перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності має, отримувати кримінально-правову оцінку з посиланням саме на ч. 1, а не ч. 3 ст. 171 КК.

Визначення потерпілого у кримінальному провадженні за ст. 171 КК потребує розширеного тлумачення і дотримання законодавства ЄС.

Ряд проблемних питань кваліфікації і судового розслідування ст. 171 КК України потребують подальших наукових досліджень з урахуванням наявних недоліків і зауважень як на рівні законодавства так і практичної діяльності судових і правоохоронних органів України. Це надасть можливість більш повно забезпечити конституційні права і свободи людини і громадянина в контексті Європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про медіа: Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2849-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 47-49. Ст. 110. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20 (дата звернення: 13.03.2026).
2. Опришко Л. В., Вдовенко О. М. Проблеми розслідування та судового розгляду кримінальних справ, пов'язаних із порушенням професійних прав журналістів в Україні: аналітичний звіт. Київ: ГО «Платформа прав людини», 2019. 66 с.
3. Судова статистика // Судова влада України: вебсайт. URL: court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka (дата звернення: 12.03.2026).

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 (дата звернення: 13.03.2026).
5. Заєць І. С., Марко С. І. Особливості кримінальної відповідальності за перешкоджання професійній діяльності журналістів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 1 (114). С. 19-29. DOI: doi.org/10.33270/01201141.19.
6. Овчарук Ю. В. Окремі проблемні питання кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 2. С. 280-288.
7. Мовчан Р. О., Гель А. П. Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК): науково-практичний коментар. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право. 2024. Вип. 17(29). С. 269-281. DOI: doi.org/10.33098/2078-6670.2024.17.29.269-281.
8. Горбачова І. М., Павлова О. С. Практичні аспекти протидії перешкоджанню законній діяльності журналіста. Право і суспільство. 2025. № 6. С. 64-71. DOI: doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.64.
9. Про захист журналістів за умов конфліктів і тиску: Рекомендація N R (96) 4 Комітету міністрів РЄ від 03 трав. 1996 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_734#Text (дата звернення: 13.03.2026).
10. Про нове поняття ЗМІ: Рекомендація CM/Rec(2011)7 Комітету міністрів держав-членам від 21.09. 2011 р. Council of Europe.: веб-сайт. URL: coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2011-7-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-a-new-notion-of-media (дата звернення: 13.03.2026).

REFERENCES

1. On the media: Law of Ukraine of December 13, 2022 No. 2849-IX. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2023. No. 47-49. Art. 110. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20 (access date: 03/13/2026).
2. Opryshko L. V., Vdovenko O. M. Problems of investigation and trial of criminal cases related to violation of professional rights of journalists in Ukraine: analytical report. Kyiv: NGO «Platform of Human Rights», 2019. 66 p.
3. Judicial statistics // Judicial power of Ukraine: website. URL: court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka (access date: 03/12/2026).
4. About information: Law of Ukraine dated 02.10.1992 No. 2657-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 (date of access: 13.03.2026).
5. Zayets I. S., Marko S. I. Peculiarities of criminal liability for obstructing the professional activities of journalists. Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs. 2020. No. 1 (114). P. 19-29. DOI: doi.org/10.33270/01201141.19.
6. Ovcharuk Yu. V. Certain problematic issues of criminal liability for obstructing the lawful professional activities of journalists. Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. 2018. No. 2. P. 280-288.
7. Movchan R. O., Gel A. P. Criminal liability for obstructing the lawful professional activities of journalists (Article 171 of the Criminal Code): scientific and practical commentary. Scientific and informational bulletin of the Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Halytsky. Law series. 2024. Issue 17(29). P. 269-281. DOI: doi.org/10.33098/2078-6670.2024.17.29.269-281.
8. Gorbacheva I. M., Pavlova O. S. Practical aspects of countering obstruction of the lawful activities of a journalist. Law and Society. 2025. No. 6. P. 64-71. DOI: doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.64.

9. On the protection of journalists in conditions of conflict and pressure: Recommendation N R (96) 4 of the Committee of Ministers of the Council of Europe of 03 May 1996. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_734#Text

(date of access: 13.03.2026).

10. On the new concept of the media: Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states of 21.09. 2011. Council of Europe.: website. URL: coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2011-7-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-a-new-notion-of-media (access date: 13.03.2026).

Forostiany A. V., Mykytchyk O. V. Criminal legal qualification of obstructing the legal professional activity of journalists.

The article is devoted to the study of the features of the qualification of obstruction of the professional activities of journalists in Ukraine. The relevance of the topic is determined by the contradiction between the presence of an extensive system of legislative guarantees and the actual low efficiency of bringing guilty persons to criminal liability under Art. 171 of the Criminal Code of Ukraine, the absence of a single conceptual approach to determining the main features of the composition of a criminal offense, which creates obstacles to law enforcement activities.

The article points out the current issues of the qualification of the actions of accused persons under Art. 171 of the Criminal Code of Ukraine by pre-trial investigation bodies. The reasons for the incorrect qualification are considered, possible ways of their solution are proposed.

The emphasis is on the number of convictions under Art. 171 of the Criminal Code of Ukraine. Possible reasons for the low efficiency of investigations are investigated, including: violation of the deadlines for submitting applications to the ERDR, consideration of applications in accordance with the Law of Ukraine «On Citizens' Appeals» of October 2, 1996 instead of the prescribed criminal procedural procedure, groundless closure of criminal proceedings and improper legal qualification, etc.

Methods of obstructing the legitimate professional activities of journalists are investigated. The proposals of scientists regarding the possible unification of terminology in order to improve the criminal legal qualification of the actions of the accused under Article 171 of the Criminal Code of Ukraine are supported.

In the context of international standards, the need to adhere to a broad interpretation of the concept of «journalist» in accordance with EU recommendations is substantiated, which should include not only full-time employees, but also bloggers, cameramen and support staff.

Keywords: journalistic professional activity, obstruction of the legitimate professional activity of a journalist, persecution of a journalist, media, criminal liability, punishment, qualification, freedom of speech, right to privacy, mass media, martial law.